

RAPORT O STANIE ARCHITEKTURY DREWNIANEJ W POLSCE ANKIETA BADAWCZA PRZYKŁADU REFERENCYJNEGO

NAZWA PRZYKŁADU REFERENCYJNEGO

ZAGRODY Z ZABUDOWĄ RYGLOWĄ W SWOŁOWIE

UZASADNIENIE WYBORU PRZYKŁADU REFERENCYJNEGO

Wieś Swołowo położona jest na Pomorzu Środkowym, ok. 14 km od Słupska. W okresie od 1230 r. należała do zakonu joannitów, od XIV w. – do pomorskich rodów szlacheckich, a w XVI w. stała się własnością księżącą. W 1820 r. przeprowadzono uwłaszczenie chłopów. Od poł. XIX w. nastąpił intensywny rozwój i rozbudowa wsi. W 1885 r. znajdowało się tutaj 66 domów i mieszkało 499 osób. Przed II wojną światową w Swołowie istniały 52 chałupy i mieszkało 315 osób. Po II wojnie światowej dotychczasowi mieszkańcy zostali wysiedleni. Od 2008 r. we wsi funkcjonuje Muzeum Kultury Ludowej Pomorza Środkowego, stanowiące oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku.

Swołowo należy do największych w regionie wsi z bardzo dobrze zachowanym średniowiecznym, owalnicowym układem przestrzennym. Układ wsi składa się z wrzecionowatego nawsia, przez który przepływa ciek, oraz dwóch okalających go dróg. Na nawsiu usytuowany jest kościół i kilka niewielkich zagrod należących niegdyś do zagrodników, chałupników lub rzemieślników. Po zewnętrznych stronach dróg usytuowane są duże gospodarstwa chłopskie. Zagrody odznaczają się charakterystycznym rozplanowaniem – budynki umieszczano w obrębie zwartej czworoboku z wewnętrznym, zamkniętym podwórzem. Od frontu umiejscowiony jest budynek bramny, pełniący równocześnie funkcję stodołną i/lub inwentarską. Chałupa znajduje się w głębi, na przeciwległym boku podwórza. Po bokach dziedziniec zamykają pozostałe budynki gospodarcze – inwentarskie i stodoły. Mniejsze budynki, przeznaczone dla pracowników rolnych lub pełniące funkcje pomocnicze, sytuowane były także poza zwartą zabudową, za chałupą. Dominuje zabudowa wznoszona w tradycyjnej, ryglowej konstrukcji, z fachami wypełnionymi zazwyczaj szachulcem i otynkowanymi. W niektórych chałupach i budynkach bramnych na belkach nadprożnych widnieją inskrypcje z inicjałami właściciela i datą budowy. Większość zachowanych do dzisiaj obiektów pochodzi z 2. poł. XIX w.

Zabudowa ryglowa jest charakterystyczna dla historycznej architektury wiejskiej nadmorskiego pasa Pomorza Środkowego. Jej specyficzna forma – szachownica słupów i rygli, skonstruowana z tynkowanymi polami fach – sprawiła, że region ten jest nazywany „krainą w kratę”. W Swołowie zachowało się najwięcej w skali całego regionu budynków o konstrukcji ryglowej. Ponadto reprezentują one wszystkie podstawowe typy funkcjonalne. Niemal 40 lat temu dla obiektów tych została wykonana dokumentacja. Zabudowa ryglowa w Swołowie stanowi więc znakomity przykład referencyjny, pozwalający prześledzić zaistniałe w przyjętym okresie zmiany, zdiagnozować zagrożenia i dokonać oceny stanu zachowania zabytków ryglowych.

FORMA OCHRONY

14 obiektów wpisanych do rejestru zabytków (w tym 3 zagrody i 2 pojedyncze objekty), 2 zagrody są w trakcie wpisu do rejestru zabytków. W gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się 54 objekty. Dla Swołowa obowiązuje mpzp z 2013 r., ustanowiony Uchwałą nr XXVIII/281/2013.

OKRES REFERENCYJNY, DO KTÓREGO ODNOSI SIĘ BADANIE

DATA LUB PRZEDZIAŁ CZASOWY OKRESU REFERENCYJNEGO

1983 r., w kilku przypadkach 2014 r.

UZASADNIENIE WYBORU OKRESU REFERENCYJNEGO

Podstawą wyboru okresu referencyjnego było wykonanie w 1983 r. dla niemal wszystkich budynków ryglowych w Swołowie kart ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa (tzw. kart białych). Wykonano wówczas karty dla 71 obiektów, w 2013 i 2014 r. uzupełniono karty dla pominiętych wcześniej zagród nr 3 i 4. Karty ewidencyjne zawierają opis obiektów, fotografie i ocenę stanu zachowania, dlatego stanowią doskonały materiał do porównania stanu ówczesnego z obecnym.

W przypadku budynków ujętych w rejestrze zabytków posiłkowano się także dokumentacją wykonaną w ramach przeprowadzonej w 2012 r. weryfikacji zabytków rejestru.

CHARAKTERYSTYKA ZASOBU

LICZBA OBIEKTÓW PODDANYCH ANALIZIE

76 (w tym obiekty nieistniejące, dla których została wykonana dokumentacja)

CZAS/OKRES POWSTANIA

k. XVIII – 1 ćw. XX w.

FUNKCJA

Zagrody wiejskie, w obrębie których znajdują się chałupy oraz zabudowania gospodarcze – budynki bramne, gospodarcze (w tym inwentarskie) i stodoły.

CHARAKTERYSTYKA STANU ZACHOWANIA ZASOBU

OGÓLNA OCENA STANU ZACHOWANIA ZASOBU

Stan ogólny średni

ROZSZERZONA OCENA STANU ZACHOWANIA ZASOBU

Ocenie stanu zachowania poddane zostały tylko obiekty z obszaru wsi (bez budynków współtworzących Muzeum).

Przy ocenie stanu zachowania budynków poważnym utrudnieniem i w konsekwencji ograniczeniem okazał się trudny dostęp do obiektów. Specyficzny układ przestrzenny zagrody – w zwartym czworoboku z zamkniętym, wewnętrznym podwórzem – sprawiał, że w większości przypadków budynki można było lustrować tylko z zewnątrz zagrody, z drogi lub – w nielicznych sytuacjach – z przyległych pól (dostęp utrudniony przez ogrodzenia lub porośnięte gęstą roślinnością nieużytki). Najmniej dostępne były chałupy położone w głębi zamkniętego podwórza. Wiele budowli obserwowano zatem z dalszej odległości lub fragmentarycznie. Jedyne w czterech

przypadkach możliwe było wejście do wnętrza zagrody (nr 5, 7, 9, 13), a w jednym – obejrzenie wnętrza budynków gospodarczych i chałupy (nr 13).

Chałupy. W okresie referencyjnym średnia kondycja tych obiektów utrzymywała się na podobnym poziomie, ponieważ tyle samo obiektów jest w stanie bardzo dobrym i dobrym (11), co w stanie średnim i złym (9) + 2 obiekty rozebrane. Poza dwoma chałupami, które pozostają nieużytkowane, lecz są w trakcie przygotowania do adaptacji na cele turystyczne, reszta jest użytkowana. Zaledwie średni stan zachowania obiektów wynika głównie z braku bieżących napraw i remontów – złej kondycji drewnianej konstrukcji ryglowej, wypełnienia fachu i pokrycia dachu. Średni stan zachowania powodują także modernizacje, poprawiające – z punktu widzenia właścicieli – standard użytkowy chałup. Modernizacje polegają na ocieplaniu budynków, co w praktyce oznacza obłożenie ich styropianem i otynkowanie (np. nr 27, 28, 29); w niektórych przypadkach na tynku wymalowano rysunek konstrukcji ryglowej. Ponadto wymieniano stolarkę okienną i – rzadziej – drzwiową na wykonaną z PVC, o odmiennych od stolarki historycznej wielkościach i formach, co w niektórych sytuacjach skutkowało także zmianą kształtu otworów. Przypuszczalnie z powodu dużych kubatur chałup niemal nie występuje zjawisko ich rozbudowy. Zjawiskiem pozytywnym są natomiast remonty chałup z pozostawieniem ich w oryginalnej formie (nr 12, 18, 31, 36, 37, 38); budynki te znajdują się w zagrodach nieużytkowanych już rolniczo, pełnią funkcję mieszkalną lub rekreacyjną – na potrzeby właścicieli lub turystów. Dobry stan zachowania formy architektonicznej prezentują dwie chałupy nieużytkowane od długiego czasu i w związku z tym niemodernizowane (nr 9, 13). Oba te obiekty są przygotowywane do konserwacji i adaptacji na cele turystyczne. W budynku nr 13 (jedynej chałupie, do której można było wejść) zachował się prawie niezmienny rozkład wnętrza oraz elementy wyposażenia: schody, stolarka drzwiowa, szafy ściennie, piece.

Budynki gospodarcze. W okresie referencyjnym stan budynków gospodarczych uległ pogorszeniu: początkowo w stanie bardzo dobrym i dobrym znajdowało się 12 obiektów, obecnie jest 7, ponadto 9 obiektów rozebrano. Aktualnie większość budynków znajduje się w stanie średnim lub złym. We wsi zaledwie kilka zagród i ich budowli użytkuje się nadal rolniczo. Większość budynków gospodarczych jest nieużytkowana bądź wykorzystywana częściowo i niezgodnie z pierwotną funkcją (domowe warsztaty i składziki). Zły stan budynków wynika z wieloletniej eksploatacji bez bieżących napraw i remontów oraz ze stanu nieużytkowania. Wysoki stopień zniszczenia wykazuje drewniana konstrukcja ryglowa, szachulcowe wypełnienie ścian i pokrycie dachu. Występują ubytki w ścianach i poszyciu dachów, które pozostają bez naprawy lub uzupełniane są prowizorycznie i współczesnym materiałem – ściany obmurowywane cegłami lub pustakami, dachy łatane blachą (np. stodoła w zagrodzie nr 7). Przykładami bardzo złego stanu zachowania są budynki w zagrodach nr 23 i 26; w zagrodzie nr 26 zrujnowane budowle ryglowe mocno kontrastują ze stodołą, która została włączona *in situ* do Muzeum i odrestaurowana. Za przykład skali rozbiórek może służyć zagroda nr 24, z której w okresie referencyjnym zniknęły trzy budynki ryglowe. W zagrodach pełniących funkcje wyłącznie mieszkalne lub agroturystyczne zaobserwowano zwyczaj pozostawiania tylko jednego budynku gospodarczego. Obiekty te znajdują się z reguły w lepszym stanie, gdyż niepotrzebne budowle już rozebrano, a pozostawiony budynek jest użytkowany i poddawany niezbędnym remontom. Przykładem bardzo dobrego stanu zachowania, zarówno substancji materialnej, jak i oryginalnej formy architektonicznej, jest stodoła na posesji nr 18 (wraz z chałupą wpisana do rejestru zabytków), która znajduje się w rękach prywatnych, w zagrodzie nieużytkowanej już rolniczo.

OKREŚLENIE STOPNIA ZACHOWANIA ZASOBU W ODNIESIENIU DO OKRESU REFERENCYJNEGO

W 1983 r. we wsi znajdowało się 76 obiektów ryglowych, w tym: 22 chałupy, 10 budynków bramnych, 23 budynki gospodarcze i 21 stodół.

W 2022 r. pozostały 63 budynki (w tym 8 obiektów włączonych do utworzonego w 2008 r. Muzeum Kultury Ludowej Pomorza Środkowego). Do 2022 r. 13 obiektów zostało rozebranych (w tym 2 chałupy, 5 budynków gospodarczych i 6 stodół).

Stan w okresie początkowym:

- w stanie bardzo dobrym nie znajdował się żaden obiekt;
- w stanie dobrym było 20 obiektów (w tym 9 chałup, 3 budynki bramne, 5 budynków gospodarczych i 3 stodoły);

- w stanie średnim były 23 obiekty (w tym 3 chałupy, 4 budynki bramne, 8 budynków gospodarczych i 8 stodoły);
- w stanie złym były 33 obiekty (w tym 10 chałup, 3 budynki bramne, 10 budynków gospodarczych i 10 stodoły).

Stan obecny:

- w stanie bardzo dobrym jest 9 obiektów (w tym 2 chałupy, 2 budynki bramne, 2 budynki gospodarcze i 3 stodoły);
- w stanie dobrym jest 10 obiektów (w tym 9 chałup i 1 budynek gospodarczy);
- w stanie średnim jest 11 obiektów (w tym 3 chałupy, 4 budynki bramne, 1 budynek gospodarczy i 3 stodoły);
- w stanie złym jest 25 obiektów (w tym 7 chałup, 4 budynki bramne, 10 budynków gospodarczych i 4 stodoły).

Zmiana stanu ogólnej liczby obiektów w okresie referencyjnym:

- w stanie bardzo dobrym w okresie początkowym nie było żadnego obiektu, obecnie jest 9;
- w stanie dobrym początkowo było 19 obiektów, obecnie jest 10;
- w stanie średnim początkowo było 19 obiektów, obecnie jest 11;
- w stanie złym początkowo były 33 obiekty, obecnie jest 12;
- 13 obiektów zostało rozebranych;
- 8 obiektów włączono do inwentarza Muzeum Kultury Ludowej Pomorza Środkowego.

Zmiana stanu obiektów w okresie referencyjnym poszczególne rodzaje obiektów:

Chałupy:

- w stanie bardzo dobrym w okresie początkowym nie było żadnej chałupy, obecnie są 2;
- w stanie dobrym było początkowo i jest obecnie 9 chałup;
- w stanie średnim były początkowo i są obecnie 3 chałupy;
- w stanie złym początkowo było 10 chałup, obecnie jest 6;
- 2 chałupy zostały rozebrane;
- 2 chałupy włączono do inwentarza muzeum.

Budynki bramne:

- w stanie bardzo dobrym w okresie początkowym nie było żadnego budynku bramnego, obecnie są 2;
- w stanie dobrym początkowo były 4 obiekty, obecnie nie ma żadnego;
- w stanie średnim były początkowo i są obecnie 4 obiekty;
- w stanie złym początkowo były 3 obiekty, obecnie są 4;
- 1 budynek bramny włączono do inwentarza muzeum.

Budynki gospodarcze:

- w stanie bardzo dobrym w okresie początkowym nie było żadnego budynku gospodarczego, obecnie są 2;
- w stanie dobrym początkowo było 5 obiektów, obecnie jest 1;
- w stanie średnim początkowo były 8 obiektów, obecnie są 3;
- w stanie złym było początkowo i jest obecnie 10 obiektów;
- 5 budynków gospodarczych zostało rozebranych;
- 2 budynki gospodarcze włączono do inwentarza muzeum.

Stodoły:

- w stanie bardzo dobrym w okresie początkowym nie było żadnej stodoły, obecnie są 2;
- w stanie dobrym początkowo były 3 obiekty, obecnie nie ma żadnego;
- w stanie średnim początkowo było 8 obiektów, obecnie są 3;
- w stanie złym początkowo było 10 obiektów, obecnie jest 6;
- 6 stodoł zostało rozebranych;
- 3 stodoły włączono do inwentarza muzeum.

DIAGNOZA ZMIAN STANU ZACHOWANIA ZASOBU W OKRESIE REFERENCYJNYM

Najważniejszym zaobserwowanym w okresie referencyjnym procesem zmieniającym sytuację zabudowy ryglowej w Swołowie są przemiany w obszarze pełnionych przez wieś funkcji. Od lat 90. XX w. zaznacza się sukcesywne odchodzenie mieszkańców wsi od działalności rolnej na rzecz podejmowania pracy zawodowej w pobliskim mieście (Słupsku). Zjawisko to szczególnie uwidacznia się w sytuacji śmierci gospodarzy zagród, których spadkobiercy z reguły nie są już zainteresowani rolnictwem. Aktualnie tylko kilka zagród we wsi użytkowanych jest rolniczo. W konsekwencji większość zabudowy gospodarczej jest właścicielom już niepotrzebna i pozostaje nieużytkowana. Budynek te są rozbierane lub – pozbawione remontów – niszczone i z biegiem czasu popadają w ruinę.

W okresie referencyjnym zgodnie ze swoją pierwotną funkcją wykorzystywane są nadal chałupy. Dzięki temu cechują się lepszym niż budynek gospodarcze stanem zachowania. Równocześnie są jednak narażone na zbyt daleko idące i niewłaściwie przeprowadzane modernizacje. Zgodnie z występującymi od lat 90. XX w. trendami modernizacje dotyczą najczęściej ocieplania elewacji oraz wymiany stolarki okiennej i drzwiowej.

Bardzo pozytywnym, zaistniałym w okresie referencyjnym zjawiskiem w Swołowie jest utworzenie w 2008 r. na terenie wsi Muzeum Kultury Ludowej Pomorza Środkowego. Muzeum przejęło i odrestaurowało 8 położonych we wsi budynków ryglowych, w tym całą zagrodę nr 8, która stanowi siedzibę instytucji. Placówka ta potrafiła zaprezentować pełnię walorów estetycznych i użytkowych zabytkowej architektury ryglowej, a organizowane przez nią cykliczne wydarzenia przyciągają do wsi wielu turystów. Wśród miejscowych właścicieli zagród powoli zmienia się zatem postrzeganie tej architektury i związanych z nią możliwości. Mieszkańcy wsi dostrzegli, że ryglowa zabudowa podoba się ludziom z zewnątrz i że można ją wykorzystać w celach biznesowych. Skłania to niektórych właścicieli oraz inwestorów (osób z zewnątrz, które zagrody kupiły) do restauracji budynków i ich adaptacji na cele turystyczne – bazę noclegową, wystawienniczą i warsztatową. Na potrzeby turystyki została odrestaurowana cała zagroda nr 5, a dwie inne – nr 9 i 13 – znajdują się w stanie przygotowania lub w trakcie restauracji i adaptacji (w celu pozyskania funduszy właściciele tych obiektów stworzyli fundację). Wynajmowanych jest również kilka chałup.

Obecność muzeum ożywia także miejscową społeczność w sferze lokalnej produkcji rolnej i rzemiosła. We wsi organizowane są wydarzenia, w trakcie których mieszkańcy mogą oferować własne wyroby i usługi. Prowadzi to do wzrostu ich zamożności i, co za tym idzie, wpływa na poprawę stanu użytkowanych przez nich budynków.

ANALIZA ZAGROZEŃ

Utrata funkcji. Jednym z podstawowych problemów zabytkowej zabudowy ryglowej w Swołowie jest zaprzestanie działalności rolnej w zagrodach i pozbawienie budynków gospodarczych ich pierwotnych funkcji. Aktualnie we wsi tylko kilku właścicieli prowadzi działalność rolniczą. Nawet w takich przypadkach przeważająca część budynków gospodarczych nie jest już potrzebna i staje się dla właścicieli problemem. Budynek są rozbierane bądź pozostają nieużytkowane i stopniowo niszczone.

Brak bieżących napraw i remontów. Budynek ryglowe cechują się ogólnie średnim i złym stanem zachowania substancji materialnej i konstrukcji. Słaba kondycja tych obiektów wynika przede wszystkim z długotrwałego braku napraw i remontów, a także niedostatecznego odwodnienia budynków. Zjawiska te szczególnie często występują w przypadku obiektów gospodarczych. Zły stan zachowania dotyczy przede wszystkim drewnianych elementów konstrukcyjnych budynków, szachulcowego wypełnienia fach i pokrycia dachów. W przypadku wielu obiektów występują ubytki w poszyciu dachu i fachach, a nawet braki całych fragmentów ścian, które są nienaprawiane lub uzupełniane prowizorycznie, do tego współczesnym materiałem (np. cegłami, pustakami, blachą). Szczególnie destrukcyjne w skutkach jest niedostateczne odwodnienie budynków – brak izolacji od podłoża, ubytki lub brak orynnowania. Działanie wody powoduje murszenie drewnianych elementów konstrukcyjnych oraz niszczenie i wypadanie szachulcowego wypełnienia fach.

Modernizacje. Zagrożenie to dotyczy głównie użytkowanych chałup. Właściciele obiektów dążą do unowocześnienia ich standardu użytkowego, stosując w tym celu ogólnodostępne i powszechnie stosowane środki, bez uwzględnienia specyficznych wymagań konstrukcji ryglowych. Najczęściej występującą formą modernizacji jest wymiana stolarki okiennej, co w poważnym stopniu zaburza oryginalny wygląd elewacji. Nowa stolarka jest wykonana z PVC i odznacza się odmiennymi od historycznej stolarki formami; w niektórych przypadkach różni

się także wielkością, co wymusza zmianę pierwotnego kształtu otworów. Dla zabudowy ryglowej najbardziej destrukcyjna w skutkach jest termomodernizacja. W celu ocieplenia budynków elewacje są obkładane styropianem i tynkowane, w wyniku czego załamaniana jest ich konstrukcja, decydująca w dużym stopniu o wyjątkowym charakterze takich budynków. Dla „złagodzenia” efektu modernizacji w niektórych przypadkach na tynku namalowano rysunek konstrukcji ryglowej. Niewłaściwe modernizacje budynków ryglowych mogą wynikać z braku wiedzy, że ich wartość użytkową można podnosić w inny, równie skuteczny sposób (np. ocieplając budynek od strony wnętrza i nie ingerując w zewnętrzną formę obiektu).

Niedocenie przez właścicieli walorów zabudowy ryglowej. Właściciele obiektów ryglowych często postrzegają je jako budynki „stare”, mało wartościowe, o słabych walorach użytkowych. Brakuje im zatem woli do właściwego utrzymania, a nawet zachowania takich budowli. W przypadku remontów często brakuje przekonania do podjęcia właściwych, choćby bardziej wymagających i nierzadko kosztowniejszych działań.

Brak własnych możliwości finansowych i wiedzy na temat pozyskiwania środków z zewnątrz.

Nieuregulowane kwestie prawne. Gdy brakuje uregulowania spraw spadkowych i nie są ustaleni nowi właściciele obiektów, użytkownicy nie chcą lub nie mogą decydować o ich adaptacji ani wykonywać gruntownych remontów.

WNIOSKI

Aktualnie ogólny stan zachowania zabudowy ryglowej w Swołowie można określić jako średni bądź słaby, a w przyjętym okresie referencyjnym – statystycznie rzecz ujmując – uległ on niewielkiemu pogorszeniu. W przypadku chałup w okresie referencyjnym ogólny stan budynków utrzymuje się na podobnym poziomie, bo chociaż dwa budynki zostały rozebrane, stan innych się poprawił. Gorzej wypada zabudowa gospodarcza, z której w okresie referencyjnym ubyto 11 obiektów, a budowle zachowane znajdują się przeważnie w średnim i złym stanie. Należy jednak zauważyć, że statystyka, zgodnie ze swoją istotą, „spłaszcza” obraz i nie oddaje złożoności uwarunkowań oraz procesów dotyczących zabudowy ryglowej, a wpływających na stan poszczególnych obiektów. W związku z tym na „ogólny stan średni” składają się zarówno budynki w bardzo złej kondycji, nieużytkowane, jak i obiekty odrestaurowane (zazwyczaj dzięki działalności muzeum) i to zgodnie z wysokimi standardami sztuki konserwatorskiej.

Wobec statystycznie średniego, a w przypadku budynków gospodarczych słabego, stanu zachowania zabudowy ryglowej w Swołowie nasuwa się pytanie: co można zrobić, aby zatrzymać negatywne procesy i poprawić kondycję tych obiektów?

Do poprawy sytuacji wskazane są działania w dwóch głównych obszarach problemowych:

1. Adaptacja obiektów do nowych funkcji. Zachodzący we wsi proces odchodzenia od produkcji rolnej skutkuje nieużytkowaniem budynków gospodarczych i postrzeganiem ich przez właścicieli jako miejsc kłopotliwych i zbędnych. Dla ocalenia i właściwego utrzymania tych obiektów niezbędne jest więc znalezienie im nowych funkcji. Z uwagi na to, że w jednej zagrodzie znajduje się kilka takich budynków i cechują się one dużymi kubaturami, zazwyczaj trudno je adaptować. W przypadku Swołowa ogromną szansę stwarza im muzeum działające na terenie wsi. Chałupy i budynki gospodarcze mogą być adaptowane na funkcje noclegowe, wystawiennicze i warsztatowe uzupełniające działalność placówki muzealnej. W tym celu niezbędna jest promocja takich rozwiązań wśród rolników, połączona z profesjonalnym doradztwem. Potrzebne jest wypracowanie systemowych programów, które pomagałyby właścicielom budynków przyjmować dobre rozwiązania w obszarach prawnych, biznesowych i finansowych. Szczególnej uwagi wymaga ostatnia z wymienionych kwestii, ponieważ konserwacja i adaptacja zabudowy ryglowej jest kosztowa, a uzyskanie pomocy finansowej z zewnątrz może zadecydować o podjęciu przez właściciela prac konserwatorsko-adaptacyjnych.

2. Właściwa konserwacja zabytkowych budynków ryglowych. Także w tym obszarze niezbędna jest dostępność kompetentnego i przyjaznego inwestorom doradztwa – w kwestiach fachowego wykonawstwa oraz stosowania właściwych rozwiązań, materiałów i technik budowlanych.

Swołowo, z racji obecności Muzeum, znajduje się w położeniu korzystniejszym niż inne wsie na Pomorzy Środkowym. Jednak wypracowane w tym miejscu rozwiązania mogłyby stanowić wzór i zachętę do podejmowania podobnych działań w innych wsiach regionu. Atutem wszystkich tych miejscowości jest nadmorskie, atrakcyjne turystycznie położenie.

ŹRÓDŁA

Archiwalia

Karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, oprac. H. Soja, 1983, 2013 i 2014 r., w archiwum NID, OT w Gdańsku.

Bibliografia

Gonciarz D., Szalewska E., *Swołowo, Europejska Wieś Dziedzictwa Kulturowego*, Słupsk 2009; <https://muzeum.swolowo.pl>.

Ikonomia (historyczna i współczesna)

Dokumentacja fotograficzna w ramach kartach ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa; fotografie archiwalne i współczesne zamieszczone w publikacji D. Gonciarza i E. Szalewskiej, *Swołowo, Europejska Wieś Dziedzictwa Kulturowego*, na stronie internetowej Muzeum Kultury Ludowej Pomorza Środkowego – <https://muzeum.swolowo.pl> oraz na portalu internetowym fotopolska.eu.

Swółowo 1, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 3, bud. bramny, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 4, bud. bramny i gospod., arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 5, bud. gospodarczy I, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 5, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 5, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 6, stodoła, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 7, bud. bramny, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swotowo 7, bud. gospod, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swotowo 7, bud. gospod, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 7, stodoła, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 7, stodoła, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 9, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 11, bud. bramny, arch. ryglowa, 17.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 12, bud. bramny, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 12, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swotowo 13, bud. bramny, arch. ryglowa, 17.06.22, T. Błyskosz

Swotowo 13, bud. bramny, arch. ryglowa, 17.06.22, T. Błyskosz

Swotowo 13, bud. gospod., arch. ryglowa, 17.06.22, T. Błyskosz

Swotowo 13, chałupa, arch. ryglowa, 17.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 13, chałupa, arch. ryglowa, 17.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 17, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 31, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 31, bud. gospod., arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 36, chałupa, arch. ryglowa, 17.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 38, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 38, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swółowo 39, bud. gospod., arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 39, chałupa, arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz

Swołowo 39, bud. gospod., arch. ryglowa, 10.06.22, T. Błyskosz